

KÜRESELLEŞMENİN DEVLET YÖNETİMİNE ETKİLERİ

Mürteza HASANOĞLU
Gazi Ün. Sos. Bil. Enstitüsü

GİRİŞ

21. yüzyılın en göze çarpan özelliği tüm dünyada gözlemlenen kümülatif değişim sürecinin yeni çağa artan hızla girmesidir. Küreselleşme, uluslararası yönetim modelleri ve işletmelerde yaşanan örgütsel değişim, “iyi yönetimin” yeniden keşfine neden olmuştur.

Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte uluslararası sistem, henüz tamamlanmamış olan değişim süreci içine girmiştir. Değişimin nasıl sonuçlanacağını tam olarak kestirebilmek oldukça güçtür. Ancak bazı eğilimler şimdiden açıklık kazanmaya başlamıştır. Bu eğilimlerden birincisi küreselleşmedir. Küreselleşme ya da global entegrasyon, ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi gibi, farklı görünen ancak birbiriyle bağlantılı olguları içermektedir. Küreselleşme bir anlamda, maddi ve manevi değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir.

20. yüzyılın son döneminde dünya, geleneksel siyasi blokların ortadan kalktığı, hemen hemen her alanda liberal politikaların önem kazandığı, teknolojik gelişmelerin sınır tanımayan değişimlere yol açtığı bir süreçten geçmiştir. Hala devam etmekte olan bu süreçte, mal ve finans piyasaları ulusal sınırları zorlamakta ve ülkelerin bireysel boyutlarını aşmaktadır. Haberleşme ve ulaştırma teknolojilerindeki hızlı gelişme ise bu sürecin hem bir ürünü hem de motoru olmakta ve dünyayı ekonomik, siyasal ve kültürel bir küreselleşmeye doğru itmektedir.

Bu gelişmeler karşısında Türkiye, önümüzdeki dönemlerde yeni küresel ekonomik sistemin ortaya çıkardığı imkanları en iyi şekilde nasıl değerlendirebileceği ve bu imkanları gözeterek hangi stratejileri izleyebileceği üzerinde durmak zorundadır. Türkiye'nin küreselleşen

dünyadaki konumunu belirlemek, kısa ve uzun dönemli analizler yapmak büyük önem taşımaktadır. Ülkelerarası karşılıklı bağımlılığın arttığı bu dönemde bir ülkenin diğer ülkelerdeki gelişmelerden bağımsız olarak etkin ve sağlıklı politikalar oluşturması imkansızdır. Bu nedenle Türkiye, geleceğe yönelik politikalar oluştururken yaşanmakta olan uluslararası etkileşim sürecini iyi analiz etmek zorundadır.

I. KÜRESELLEŞME KAVRAMININ TANIMI VE TARİHİ

A. Küreselleşme Kavramının Tanımı

Yeni bir çağa girmek üzereyiz. Önümüzde uygarlık tarihinin en önemli on yılı uzanıyor. Akıllara durgunluk veren teknolojik yenilikler, benzeri daha önce yaşanmamış ekonomik olanaklar, şaşırtıcı siyasal reformlar ve kültürel yeniden doğuş dönemi. Bu simgesel tarih noktası, yüzyıllardan beri hep gelecekteki bir zaman olarak görüldü. Bu görkemli simgesel dönemin artık içindeyiz ve bu dönemi adlandıran kavram ise “küreselleşme” kavramıdır.

Küreselleşme kavramının popülerliğine ve bu konudaki literatürün genişliğine rağmen, kavramın kesin bir tanımı yoktur.

Küreselleşme, içinde değerlerin, düşüncelerin ve bilginin hem ayrıştığı hem farklılaştığı, hem öznelleştiği hem de standartlaştığı bir dünyayı çağrıştıran oldukça geniş ve tartışmalı bir terim. Genel ifadelerle, küreselleşme bütünleşen, ama aynı zamanda parçalanın, evrensel yerelliğin ironik bir şekilde birbirine geçtiği ve karıştığı bir dünya imgesi olarak karşımıza çıkıyor. Kısaca 20. yüzyılın insanı Karl Polanyi'nin ifadesiyle “büyük dönüşüm”e tanıklık ediyor. P.G. Cerny'nin ifade ettiği üzere:

“Küreselleşme yeni bir dünya düzeninin değil fakat yeni dünya düzensizliğinin, hatta üst üste gelen ve rekabet halindeki otoritelerin, çoklu bağlılıkların ve kimliklerin, prizmatik uzay ve inanç nosyonlarının oluşturduğu “yeni bir ortaçağ” işaretçisi olarak görülebilir¹.

¹ H. Emre Bağçe (1999), “Küreselleşme, devlet ve demokrasi”, *Amme İdaresi Dergisi* 32 (4): s. 9.

Kısaca, küreselleşme; dünyanın tek bir mekan olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci ifade etmektedir².

OECD'nin küreselleşmeyle ilgili olarak önerdiği tanım üç faktörden oluşmaktadır:

1. Ulusaşırı şirketler gibi güçlü ve yeni aktörlerin siyasal sahneye girişi;
2. Bilgisayar teknolojisinin iletişim ve enformasyon alanındaki hızlı yayılımı.
3. Çoğu ülkede de-regülasyon politikalarının benimsenmesi³.

Ana hatlarını vermeye çalıştığımız böylesine karışık bir süreci açıklayabilmek için ortaya atılan kavramlardan ve en çok eleştirilene “küreselleşme” kavramıdır. Hakkında çok geniş bir literatürün var olduğunu bildiğimiz küreselleşme kavramını olumlu yönde algılayıp izah etmeye çalışan “küreselciler” ve kavramı olumsuzluklarla donatan “anti-küreselciler” meseleye farklı noktalardan bakmakta ve farklı sonuçlara ulaşmaktadırlar.

Küreselcilere göre, küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması olup; ülkeler arasında fiziksel ve ekonomik egemenliklerin törpülenmesi anlamını taşımaktadır. Yani küreselleşme, farklı toplumsal kültürlerin ve inançların daha yakından tanınması; ülkeler arasındaki her türlü ilişkinin yaygınlaşması ve yoğunlaşması; ideolojik ayrımlara dayalı kutupların ortadan kalkması sonuçlarını doğuran kaçınılmaz bir süreçtir.

Bu anlayışa göre, teknoloji ve iletişimde meydana gelen büyük ilerlemelerin etkileyip yönlendirdiği süreçler küreselleşme kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır.

Gelişen iletişim imkanları sayesinde dünyanın her yerinde insanlara benzer bir medya kültürü sunularak taleplerin aynılaşması sağlanmakta ve yeni talepler üretilmektedir. Sermayenin uluslararasılaşması ve tüketim

² Hasan Tutar (2000), *Küreselleşme sürecinde işletme yönetimi*. İstanbul: Hayat Yayıncılık, s.18.

³ Bağçe, a.g.m., s. 10.

biçimlerini ve dolayısıyla üretilen malları dünya ölçeğinde standart hale getirmeye başlamıştır. Güç çok uluslu şirketler gibi uluslararası bazı aktörlere kaymaya ve ulus devletler gücün tek ve tartışılmaz sahibi olmaktan uzaklaşmaya başlamaktadırlar⁴.

Anti-küreselcilere göre ise küreselleşme; soğuk savaş döneminden sonra, batının zaferini yeni bir açılımla dünya geneline yaymasıdır. Uluslararası sermayenin egemenliği kayıtsız-şartsız hale gelmekte ve dünya ölçeğinde tekelleşmektedir. Dolayısıyla küreselleşmeyi "emperyalizmin yeni yüzü" olarak tanımlamak mümkündür.

Küreselleşme taraftarlarının kabul ettiği gibi dünya ekonomisi gerçekten küresel olmaktan çok uzaktır. Ticaret, yatırım ve finansal hareketler daha çok Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika ülkelerinde yoğunlaşmış durumdadır ve bu egemenlik süreceğe benzemektedir⁵.

Bakış açısı ne olursa olsun, aslında temel sorun küreselleşme kavramının, içinde bulunduğumuz gelişmeleri veya yeni dünya düzeni olarak adlandırılan gidişi kapsayıcı bir biçimde tanımlayan, yaşadığımız süreci tek başına izah edebilen bir kavram olup olmadığıdır. Ekonomiden siyasete, uluslararası ilişkilerden çevreye kadar olan biten herşeyi kendi içinde kapsayan bir kavram olabilir mi? Bütün bunları küreselleşme kavramının içine sıkıştırmak zorunda mıyız? Yoksa küreselleşme, bugünkü dünyayı açıklamaya çalışan kavramlardan sadece birisi midir?

B. Küreselleşme Kavramının Kısa Bir Tarihi

Küreselleşmeyi, ülkeler arasında büyük ve artan bir ticaret akışı ile sermaye yatırımının gerçekleştiği açık bir uluslararası ekonomi diye tanımlarsak, bu tarz bir işleyiş, uluslararası ticari faaliyetlerin tarihi bakımından yeni değildir. Gerçek anlamda bütünleşmiş bir dünya ticaret sistemi, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren vardır. Küreselleşmenin son on yılda veya biraz daha uzun bir zamanda ortaya çıkan bir kavram olduğu iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. 19. yüzyıl boyunca çok sayıda şirket

⁴ Yusuf Erbay (1998), "Küreselleşen dünyada Türkiye", *Türk İdare Dergisi*, Aralık, s. 300.

⁵ _____, *a.g.m.*, s. 301.

küreselleşmiştir, hatta daha önceki dönemlerde de küreselleşen firmalar (18. yüzyılda faaliyet gösteren Doğu Hindistan Şirketi gibi) bulmak mümkündür⁶.

Öncelikle belirlemek gerekmektedir ki, küreselleşme kavramı çok yönlü bir kavram olup, insanların ilgi alanına göre iktisadi, siyasi ve kültürel yönleriyle gündeme gelmektedir. Aslında tayin edici yönü iktisadi olduğu ve kapitalist gelişme sürecinin bir yansıması olduğu halde hemen her vesile ile sürekli küreselleşme kavramından bahsedilmesi ve onun erdemlerinin anlatılması gibi bir durum karşımızda durmaktadır⁷.

Ekonomik olayların küreselleşmesinin ve bunun oluşturduğu yeni durumun, genellikle 1960’larda ortaya çıktığı düşünülür. 1960, bir taraftan küresel şirketlerin ortaya çıktığı ve küresel düzeyde faaliyetlerini sürdürdüğü, diğer taraftan da, ticari faaliyetlerin hızla geliştiği bir dönemdir. Ancak, küresel faaliyetler, görece olarak eski olsa da, bu işleyiş biçimini ifade eden küreselleşme kavramı oldukça yenidir⁸.

Küreselleşme kavramı çok boyutlu bir kavramdır ve insanların ilgi alanına ekonomik, siyasal ve kültürel yönleriyle girer. “Küresel” kavramı ilk defa, Marshall Meluhan’ın, “Komünikasyonda Patlamalar (1960)” adlı kitabında, bu yeni süreç için “Global Köy” terimini kullanmasıyla literatüre girdi. Kavram, 1980’lere doğru Harvard, Stanford, Colombia gibi prestijli Amerikan işletme okullarında kullanılmaya başlandı ve yine bu çevrelerden çıkmış bazı ekonomistler tarafından güncelleştirildi. Aynı yıllarda uluslararası ekonomik kuruluşların yayınlarında ve raporlarında kullanılmaya başlandı⁹.

Küreselleşmenin ekonomik boyutunun yanında, politik ve siyasal boyutu, uluslararası ilişkilerde daha önce kullanılmaya başlandı. Kavramın uluslararası siyasi literatüre girdiği tarih, 1970’li yılların başlarıdır ve bu yıllardan sonra “dünya sistemi”nin sadece devletlerden ve devletlerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla oluşturdukları kurumlardan ibaret olmaması düşüncesi, içlerinde devletleri, uluslararası kuruluşları ve şirketleri de içeren global bir yapıyı ortaya çıkardı. Ayrıca, devletlerarası ilişkilere

⁶ Tutar, *a.g.e.*, s. 21.

⁷ Hüseyin Yayman (1999), “Küreselleşme tartışmalarının Türkiye özeline yansımaları”, *Sayıştay Dergisi* 34: s. 61.

⁸ Tutar, *a.g.e.*, s. 21.

⁹ Tutar, *a.g.e.*, s. 21.

müdahale eden ve adına küresel aktör diyebileceğimiz güçler, ulusal ve uluslararası arenada sosyal ve politik kararlar alabilen, aldığı kararları uygulatabilen “güç ilişkileri” sistemini daha da karmaşık hale getirmiştir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sayıları ve etkinlikleri önemli ölçüde artan uluslararası kuruluşların varlığı, siyasal ve politik etkinliklerin artık sadece ulus-devletlerle sınırlandırılmayacağını, dolayısıyla bugün ulusal ve uluslararası düzeyde politika belirlemede, kültürel aktörleri de göz önünde bulundurmaya gerekli kılan, çok yönlü ve karşılıklı (interaktif) ilişkiler düzeni yaşanıyor¹⁰.

II. DEVLETİN NİTELİKLERİ

A. Devletin Formel (Birincil) Nitelikleri

Devletin varlığının vazgeçilmez öğeleri olarak ülke, nüfus, hükümet ve egemenliği dikkate almalıyız. Ancak, bu öğeler demokratik devlet için zorunlu olmasına karşın yeterli değildir. Bu öğelere ilave olarak, bir devletin kurumsallaşmış demokratik bir devlet olabilmesini sağlayan diğer öğelere de sahip olması gerekir. Demokrasinin kurumsallaşmasını kolaylaştırıcı bu öğeler kısaca siyasal toplum, sivil toplum, ekonomik toplum ve hukukun üstünlüğü ilkesi şeklinde özetlenebilir. Burada devleti oluşturan öğeleri iki kısma ayırmak mümkün; hatta böyle bir sınıflandırma zorunlu gözükmemektedir. İlk kategori formel veya birinci niteliklerdir, diğer kategori ise ikincil veya tamamlayıcı nitelikleri içerir; kurumsallaşmış bir demokratik devleti diğer yönetim şekillerinden ayıran da bu ikincil ya da tamamlayıcı niteliklerdir¹¹.

Herhangi bir devleti tanımlamak için kullanılan nitelikler formel veya birincil nitelikler olarak tanımlanabilir. Çünkü bu nitelikler yalnızca demokratik devletler için değil, bütün devletler için geçerlidir. Formel nitelikler bütün devlet şekillerinin varlığını sürdürmesi ve işlevlerini yerine getirmesi için gerekli olan asgari şartlar olarak değerlendirilebilir. İçinde yaşadığımız politik birim, ulus-devletin tarihsel bakımdan özgül nitelikleri bulunmaktadır.

¹⁰ _____, *a.g.e.*, s. 22.

¹¹ Bağçe, *a.g.m.*, s. 5.

İlk olarak, ulus devlet açık şekilde belirlenmiş sınırlarla, bu sınırlar bir devletin iktidarı altındaki alanları diğer bir devletin iktidarı altındakilerden ayırmaktadır. Böyle bir ülke egemen sayılmaktadır; yani ülke dahilinde merkezi devletten başka bir otorite kabul edilmemektedir. Kısacası egemenlik, ulus devletin ikinci formel niteliğini oluşturmaktadır¹².

Devlet, üçüncü formel nitelik olarak, ülkesinde yasa tekeline ve zamanlama gücüne sahiptir; devletin rızası ile bu haklardan feragat etmesi istisna tutulmalıdır. Devletin otoritesi ülkede bulunan herkesi kapsamaktadır. Demokratik dokunulmazlık gibi bir istisna dışında ülkede bulunan herkes başka bir gücün değil, devlet gücünün muhatabıdır. Devlet herhangi bir yabancıya ülkesine girmesine veya kendi vatandaşının ayrılmasına izin vermeme hakkına sahiptir. Devletler bu güçlerini büyük veya küçük ölçüde uygulamayı tercih edebilirler, ancak bütün devletlerin bu güçlere sahip olduğu bir gerçektir.

Dördüncü olarak, ulus devlet vatandaşlarının veya tebaasını, -bu demokratik olmayan bir devletse ve keyfi güç kullanımı söz konusuysa vatandaş yerine tebaa kavramını kullanabiliriz- doğrudan yönetir; yani aracı otoriteler yoluyla yönetmez ki, bu da ulus devleti feodal toplumlardan ayıran bir özelliktir. Federatif devletlerle federe devletler veya eyaletler merkezi hükümetin doğrudan yönetiminin yerini alamazlar, ancak tamamlarlar. Çatışma doğrudan merkezi devletin yasaları her düzeyde geçerlidir ve diğerlerinin üstünde yer alır.

Beşinci olarak, bir ulus devlette merkezi otoritenin vatandaşlarını doğrudan yönetmesi veya hükümet etmesi belli ölçüde standartlaştırıcı hatta homojenleştirici bir içerik taşımaktadır¹³.

B. Devletin İkincil (Tamamlayıcı) Nitelikleri

Devletin formel nitelikleri bütün yönetim şekilleri için geçerlidir ve demokratik devletlerin özgülüğünü yansıtmamaktadır. Demokrasi bağlamında formel nitelikler yeterli değildir; devletin diğer niteliklerini de dikkate almak gerekmektedir. Böylece demokratik devlet şeklinin yalnızca

¹² _____, *a.g.m.*, s. 6.

¹³ Bağçe, *a.g.m.*, s. 6.

devletin asgari şartlarını birincil niteliklere haiz diğer devletlerden daha üstün olduğunu söyleyebiliriz.

Linz ve Stephan, sürdürülebilir veya sağlam bir demokrasi için işlevsel bir devletin varlığıyla birlikte, karşılıklı, bağlantılı ve birbirini güçlendiren diğer beş şartın gerekliliğinden bahsediyorlar:

1. Serbest ve canlı bir sivil toplumun gelişmesi;
2. Nispeten otonom bir siyasal toplumun varlığı;
3. Vatandaşların özgürlüklerini garanti altına alacak hukuki yapının varlığı,
4. Demokratik hükümet tarafından kullanılacak devlet bürokrasisinin varlığı;
5. Kurumsallaşmış ekonomik toplumun varlığı¹⁴.

III. KÜRESELLEŞMENİN DEVLET YÖNETİMİNE ETKİLERİ, KAMU YÖNETİMİNDE KÜRESEL EĞİLİMLER, YENİDEN YAPILANDIRMA POLİTİKALARI

A. Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri

Yönetimlerin yapısı, ülkelerin tarihi geçmişlerinin yanısıra politik ve ekonomik durumları ile yakından ilişkilidir. Yönetim tercihlerinde ülkelerin “demokratik yaşantısının” neresinde buldukları da kuşkusuz önem taşımaktadır. Kent devletinden ulus-devlete doğru olan tarihsel değişim, demokrasinin sınırlarını ve olanaklarını derinlemesine dönüştürmüştür. Şu an üçüncü bir dönüşümün eşiğinde mi bulunuyoruz? Küreselleşme ile açıklanan yeni dünya düzeninde ulus-devlet ile açıklanamaz duruma gelen ulusal ve uluslararası ilişkiler, “temsil sorunu”nu tartışma alanına sokmuştur¹⁵.

Bugün dünya düzeninde yeni bir yapılanma söz konusudur. Yeniden yapılanmaya çalışan yeni dünya düzeni olarak düşünülen “küreselleşme” süreci, üstlendiği fonksiyonlar gereği hem ekonomik hem siyasi bir içerik taşımaktadır. Bu modelde belirlenen hedeflere ulaşılmasında, bu sistemin

¹⁴ Bağçe, a.g.m., s. 7.

¹⁵ Zerrin Toprak Karaman (1995), “Küreselleşmede yönetimin etkisi”, *Türk İdare Dergisi*, 67 (Aralık): s. 43.

çalıştırılması ulusal (içsel) aktörler kadar uluslararası (dışsal) aktörlerin de uzlaştığı bir ortam gereklidir¹⁶.

Küreselleşme, devlet egemenliğinin artık bölünmez olmadığını ve uluslararası organlarla paylaşılabilirliğini savunuyor. Egemenlik kavramı yeniden yapılandırılırken, egemenliğin yalnız bağımsız bir devletteki merkezi otoriteye ait olduğu yaklaşımı terkediliyor ve monolitik egemenlik kavramının altı oyuluyor¹⁷.

“Uluslararası topluluğun” insan haklarının korunması için devlet egemenliğini hiçe sayma hakkı ileri sürülüyor, “yeni” egemenliğin “global” ve “kısmi” olmak üzere farklı düzeyleri ve merkezleri tanımlanıyor. Egemenlik kavramına dair yeni program ana egemenlik kavramını uluslararası merkezlere geçirip “global” düzeyde tanımlarken, dünya çapında egemenlik yetkisinin icrası için yerel egemenlere de ihtiyaç duyması “kısmi” egemenliğin global egemenliğe eşlik etmesiyle sonuçlanıyor. Egemenliğin belirli sınırlara ve bölgelere sabitlenmekten kurtulması ve zamana ve mekana uyumlu olarak düşünülmesi adına savunulan strateji, egemenliğin devletlerden şehirlere ve özel birliklere doğru yayılmasını ve bölgesel, ulusal ve yerel egemenliklerin global egemenliğe tabi kılınmasını talep ediyor. Ulus-devletlerin bundan sonraki işlevi ancak global egemenlerden verilen direktifleri yerel bazda hayata geçirmek oluyor¹⁸.

Peter Evans’a göre, küreselleşmenin esaslı ulusal sınırları aşan işlem ve örgütsel bağlantılardır. Görüldüğü üzere, enformasyon teknolojisindeki yayılma ve çokuluslu şirketler arasında güçlü bir bağıntı var. Dahası, bunların gelişmesi küreselleşmenin üçüncü niteliğini zorunlu hale getirmektedir. Devletlerin düzensizleştirici (*deregulatory*) rolü. Bu faktör kendi içinde aşırı bir durumu da barındırmaktadır. Stepen Holmes’in ifadesiyle “*destatizotyon*” yani devletsizleştirme¹⁹.

Ulus devlette varolan merkezi devletin gücü ve bürokrasi sorgulanmaktadır. 21. Yüzyıl demokrasilerinde, piyasa karar

¹⁶ Karaman, *a.g.m.*, s. 43.

¹⁷ Yasemin Özdek (1999), “Globalizmin ideolojik hegemonyası: Yanılsamalar”, *Amme İdaresi Dergisi*, 32 (3): s. 37.

¹⁸ _____, *a.g.m.*, s. 37.

¹⁹ Bağçe, *a.g.m.*, s. 10.

mekanizmalarının üzerinde çoğu zaman müdahaleci rol oynayan politik-yönetimsel karar alanları daralacak, ulus devletinin işlevleri yeniden gözden geçirilecektir. Bu bağlamda yetkilerin bir kısmı bugün varolan ve yeni kurulmakta olan veya kurulması düşünülen uluslararası örgütlere bırakılacak, bir kısmı ise günün getireceği yerel yönetim birimlerine terk edilecektir. Her iki gelişme de demokrasinin yaygınlaştırılması ve katılımcı demokrasinin desteklediği uygulanabilir somut kurumlar ve kuralları gerektirmektedir.

Küreselleşme olgusu ile tartışmaya açılan önemli konulardan biri de demokratikleşme ve yerelleşme kavramlarıdır. Küreselleşme olgusunun öne sürdüğü demokrasi anlayışı piyasa demokrasisidir. Aslında bu diğer bir deyişle liberal demokrasi kavramsallaştırılması olup tartışmalar bu olgusal ve teorik gerçeğin üzerinde yükselmektedir²⁰.

Devletin ekonomi alanında doğrudan üretici, dağıtıcı ve düzenleyici olmadan çıkarılması ile devletin geleneksel görev alanlarına çekilmesi sağlanmakta ve toplumsal olgu daha da genişleyecektir denilmektedir²¹.

Sorulması gereken soru; devletin egemenlik hakkını kime devrettiği, bu yetkinin nasıl ve kimin için kullanılacağıdır. Küreselleşme olgusunun yönetim tekniği olan yönetim modelinde görüldüğü gibi egemenlik yetkisinin ulusal ve uluslararası aktörlere devri ve bu aktörlerin sermaye ile bir şekilde eklemlenmiş olması dolaylı olarak küreselleşme olgusunun piyasa demokrasisinin sonuçta kimin işine geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Sonuçta küreselleşme ile demokrasiye ve ulusal bağımsızlığa büyük bir darbe vurulmaktadır. Söz konusu süreçte uluslararası sermayenin iktidarı güçlenirken, çalışanların örgütleri olan sendikaları zayıflatarak yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmaktadır²².

Küreselleşme ilerledikçe, gelişmekte olan ülkelerin kalkınması da zorlaşmaktadır. Çünkü bölgesel bütünleşme antlaşmalarının ve çok taraflı antlaşmaların gelişmekte olan ülkelere dayattığı kurallar, kalkınma politikası tasarımıyla zorlaştırmaktadır.

²⁰ Yılmaz Üstüner - Fuat Keyman (1995), "Globalleşme, katılımcı demokrasi ve örgüt sorunu", *Ekonomik Yaklaşım*, s. 33-50.

²¹ Birgül Ayman Güler (1996), *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*, TODAİE Yayını, Ankara, s.51.

²² Engin Yıldızoğlu (1996), *Küreselleşme ve Kriz*, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Küreselleşmenin gündeme getirdiği köklü değişimler sebebiyle, uluslararası sistem artık yalnızca devletlerden ve onların arasındaki ilişkilerden oluşan bir yapı olmaktan çıkarak, güç ve etkinlikleri gittikçe artmakta olan yeni küresel aktörleri kapsayan bir yapısal bütünlüğe dönüşmektedir. Yeni küresel aktörler içinde küresel işletmeler, bu işletmelerin aralarındaki gruplaşmalar, devletlerarası örgütler ve sivil toplum kuruluşları gibi bazı hükümet dışı birimler ön plana çıkmaktadır. Bütün bu gelişmelere karşın bugünkü dünya sisteminin hala en belirleyici ve egemen unsuru ulus-devlettir.

B. Kamu Yönetiminde Küresel Eğilimler ve Yeniden Yapılandırma Politikaları

1. Kamu Yönetiminde Global Eğilimler

Dünya ekonomisinde “imalat” temelden “hizmet” temeline, “ulusal” temelden “küresel” temele, “geniş kapsamlı kamusal yükümlülükler” anlayışından “sınırlı kamusal yükümlülükler” anlayışına doğru bir kayış dikkati çekmektedir. Geleneksel endüstriler yüksek teknolojiyi gerektiren endüstrilere dönüşürken uluslararası ekonomik ilişkiler ön plana çıkmakta; bölgesel ve yerel yönetimlerin ekonomik ilişkileri ön plana çıkmakta. Bölgesel ve yerel yönetimlerin ekonomik gelişme sürecinde daha fazla sorumluluk ve rol yüklenme istekleri etkili olmaktadır. Aynı biçimde tüketicilerin birey ya da gruplar olarak seslerini daha çok duyurma ve yönetimde daha çok söz sahibi olma istekleri ilgi çekmektedir²³.

Dünyanın bütün ülkeleri için yaşamın temel ve sürekli bir gerçeği olan kaynak sınırlılığı, Batı ülkelerini yeni yeni etkilemektedir. Serbest pazar ekonomisi tasarrufçu önlemleri gündeme getirmekte ve kamu sektörünün büyüklüğünün ve kamu hizmetlerinin kalitesi ve verimliliğinin yeniden ele alınmasına neden olmaktadır²⁴.

2. Yeniden Yapılandırma Politikaları

Değişim rüzgarının kamu yönetimine yansıyan yönlerini dört noktada toplamak olanaklıdır:

²³ Cahit Tutum (1994), *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*, TESAV Yayını, Ankara, s. 27.

²⁴ _____, *a.g.e.*, s. 28.

a. Devletin Küçültülmesi ve Etkinleştirilmesi

Büyüyen devlete ve bürokrasiye karşı tüm ülkelerde genel bir başkaldırı söz konusudur. Günümüzde “devletin küçültülmesi” ve “özelleştirme” gibi deyimlerle ifade edilen tepkisel akımlar kamu yönetimini biçimlendirmektedir. Her şeyden önce kamu kesimi ile özel kesim arasındaki eski katı sınırlar ortadan kalkmakta, deyim yerinde ise bu alanda bir “füzyon” olayı yaşanmaktadır. Bir yandan devletin rolü sınırlandırılmaya çalışılırken öte yandan devletin müdahale etmesi istenilen yeni hizmet alanları ortaya çıkmaktadır. Eğitim, çevre, AIDS, tehlikeli atıklar, deniz kirliliği, uyuşturucu alışkanlığı, yabancıların rekabeti, çalışan anne-babaların, çocukların korunması vb. konularda devletin etkin yapısı ve misyonunun yeniden ele alınması tüm ülkelerde merkezi bir sorun haline gelmiştir²⁵.

b. Siyaset-Yönetim Dengesinin Yeniden Kurulması

Demokratik değerlerle bürokratik değerlerin uzlaştırılması sorunu gündeme gelmektedir. Bilindiği gibi demokrasi bireye inanır, onun geliştirilmesini birincil amaç sayar. Eşitlik değerini yükseltir, servet, statü ve makam farklılıklarının kişi ya da gruplar üzerinde üstünlük kurmasını kabul etmez. Önemli kararlarda vatandaşın katılımını öngörür. Bürokrasi ise bireylerin karşısına hiyerarşik değerleri koyar. Katılım değeri karşısına yukarıdan aşağıya doğru işleyen karar ve yetki hiyerarşisini çıkarır.

Özetlersek, bürokrasi üzerindeki siyasi denetimin artırılması eğilimleri, siyasetle yönetim arasında yeni bir denge kurulması arayışını yansıtmaktadır²⁶.

c. Şeffaf ve Dürüst Yönetim

Bu başlık altında özellikle “açıklık ve bilgi edinme”, “katılım” ve “etik standartlar” gibi konular dile getirilmektedir. Bireysel özgürlüğü korumak için bilgi akımına büyük önem verilmektedir. Bu akımın yönetenlerle yönetilenler arasında özgürce gerçekleşmesi savunulmaktadır. Vatandaşın bilgi edinme hakkı günümüzde kamu kuruluşlarını aşarak özel kesime de ulaşmaktadır. Örneğin kamu yararı gerektirdiğinde ya da bireyin

²⁵ Tutum, *a.g.e.*, s. 28.

²⁶ _____, *a.g.e.*, s. 30.

bilgi edinmesinde haklı bir yararı olduğunun anlaşılması halinde özel kuruluşların da kamuyu ya da ilgilileri bilgilendirmekle yükümlü olmaları gerektiği ileri sürülmekte ve bu doğrultuda düzenlemeler yapılmaktadır. Demokratik değerlerle birlikte kamu yönetiminin “etik” yönü de gündeme gelmektedir. Kamu yönetimi artık sadece teknik ve siyasal bir olgu olarak değil aynı zamanda “etik” bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Kamu yöneticilerinin kamu yararını gözetmekte daha çok duyarlı olmaları ve güven telkin etmeleri beklenmektedir²⁷.

d. Merkeziyetçilikten Uzaklaşma Eğilimi

Dünya ölçeğinde değişim doğrultularından birisi de merkeziyetçilikten uzaklaşma eğilimidir. Bu eğilimin temelinde bir yandan verimlilik ve etkinlik sağlama, öte yandan hizmeti halka yaklaştırma ve demokratik yönetime ulaşma düşüncesi yatmaktadır. Merkezden uzaklaşma iki yoldan gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunlardan biri merkezce yürütülen bazı hizmetlerin ve bunlara ilişkin sorumlulukların yerel yönetimlere devredilmesidir²⁸.

C. Küreselleşmenin Getirdiği Ağır Yükler

Dünyanın en zengin 200 kişinin sahip oldukları toplam servet, yeryüzündeki en yoksul 2.5 milyar insanın toplam gelirinden fazladır. Bu 200 zenginin 112’si ABD’li. Dünyanın en zengin 3 kişinin (ABD) servetlerinin toplamı, en yoksul 48 ülkenin gayri safi yurt içi hasılasından yüksektir. Dünyanın en yoksul ülkesine kıyasla, en zengin ülkesinde kişi başına düşen milli gelir 228 kat daha çoktur. Dünya üzerindeki 29 ülke son 10 yıl içinde 23 kat yoksullaşmıştır. Son 10 yılın verilerine göre refah düzeyi yükselen ülkeler: ABD, Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve Japonya. ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve Japonya uluslararası üretimin %86’sını, uluslararası ticaretin %82’sini kontrolleri altında tutarken bu rakam en yoksul 48 ülke için %1’dir.

1997-1999 yılları arasında dünyada gerçekleştirilen toplam gelir artışının %58’i ABD tarafından sağlanmıştır. Başka bir deyişle tüm dünyanın ürettiği toplam gelirin %58’i ABD’ye gitmiştir. Dünyanın en yoksul 83 ülkesinin ise, son 7 yıl içinde ödedikleri dış borç faizi, ana paranın 5 katına

²⁷ Tutum, *a.g.e.*, s. 31.

²⁸ _____, *a.g.e.*, s. 31.

ulaşmıştır. G-7’ler diye anılan dünya nüfusunun %11’ini oluşturmakta, buna karşın dünya toplam GSMH’sının 2/3’ünü toplamaktadır. Örneğin; New York şehrinin elektrik tüketimi, bütün Afrika kıtasının toplam elektrik tüketiminin yarısından daha fazladır.

Her yıl açlıktan dünyada 38 milyon insan ölmekte, 800 milyon insan ise kronik yetersiz beslenmeye bağlı hastalıklarla savaşmaktadır. Birleşmiş Milletler Beşeri Kalkınma Raporu’na göre dünyadaki açlığı ve temel sağlık sorunlarını asgari düzeyde çözebilmek için gerekli para 13 milyar dolardır.

SONUÇ

Sonuç olarak bilginin en önemli güç haline geldiği günümüzün küresel dünyasında kurumların; vizyonu, misyonu, amaçları, hedefleri, yapıları, anlayışları ve çalışanlarına nasıl davrandığı hakkında hedef kitleleri bilgilendirici özelliğe sahip yeni bir kurum imajı anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşme çalışmalarının son zamanlarda hızlandığı ülkemizde de kurumların başarısının, güçlü bir kurum imajı oluşturulmasına bağlı olduğu görülmeye başlanmıştır. Ayrıca kurumlarda müşteri memnuniyeti, sosyal sorumluluk, gibi kavramların daha sık konuşulmaya başlandığı gözlenmektedir. Kamu kuruluşlarının küresel rekabet ortamında başarıya ulaşabilmeleri için; hedef kitle üzerindeki imajlarını yeniden gözden geçirmeleri ve kendilerini başarıya taşıyacak güçlü bir kurum imajı oluşturabilmeleri için de kurum imajını bir pazarlama ve yönetim disiplini olarak algılamaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Amin, Samir (1999), *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Aslanoğlu, Rana A. (1998), *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa.

Ayman Güler, Birgül (1997), “Küreselleşme ve yerelleşme: Yerel altyapı sektörü”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* 6 (3).

_____ (1996), *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*, Ankara: TODAİE.

Bağçe, H. Emre (1999), “Küreselleşme, devlet ve demokrasi”, *Amme İdaresi Dergisi* 32 (4).

Bozkurt, Veysel (2000), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul.

Işıklı, Alparslan (1995), *Küreselleşme ve Demokratikleşme*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı.

Karaman, Zerrin Toprak (1995), “Küreselleşmede yönetimin etkisi”, *Türk İdare Dergisi* 67, Aralık.

Kazgan, Gülten (1998), *Küreselleşme ve Ulus-devlet*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Özdek, E. Yasemin (1999), “Globalizmin ideolojik hegemonyası”, *Amme İdaresi Dergisi* 32(3).

Robertson, Roland (1999), *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara.

Şaylan, Gencay (1995), *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara: İmge Kitabevi.

Şimşek, Osman (1999), *Küreselleşmenin İktisadi Etkileri ve Kıtık Meselesi*.

Timur, Taner (1996), *Küreselleşme ve Demokrasi Krizi*, Ankara: İmge Kitabevi.

Yıldızoğlu, Engin (1996), *Küreselleşme ve Kriz*, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Waters, Malcolm (1995), *Globaliaction*, London: Routredge.